

Amanyetik Nova-gibi sistemlerin X-ışını Gözlemleri

Şölen Balman

Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Turkey

Patrick Godon, Edward M. Sion

Villanova University, PA, ABD

Kataklismik Değişkenler (KD) ve Amanyetik Sistemler

- **Amanyetik Kataklismik Değişkenler**

Beyaz cüce, Roche Lobe doldurmuş Geç-tip anakol yıldızından madde aktarımı yapar – Etrafında beyaz cüceye kadar ulaşan bir madde aktarım diski oluşur

- **Cüce Novalar**

Madde sürekli veya düzensiz aktarım oranlarında beyaz cüceye aktarılır. Bu madde aktarımı bir kaç hafta veya aylık aralıklarla yoğun madde aktarımı (cüce nova patlaması) olaylarıyla bölünür (10^{39} - 10^{40} erk, $\Delta m=2-6$).

- **Nova-gibi Değişkenler**

- **Klasik ve Tekrarlayan Novalar** (10^{43} - 10^{46} erk)

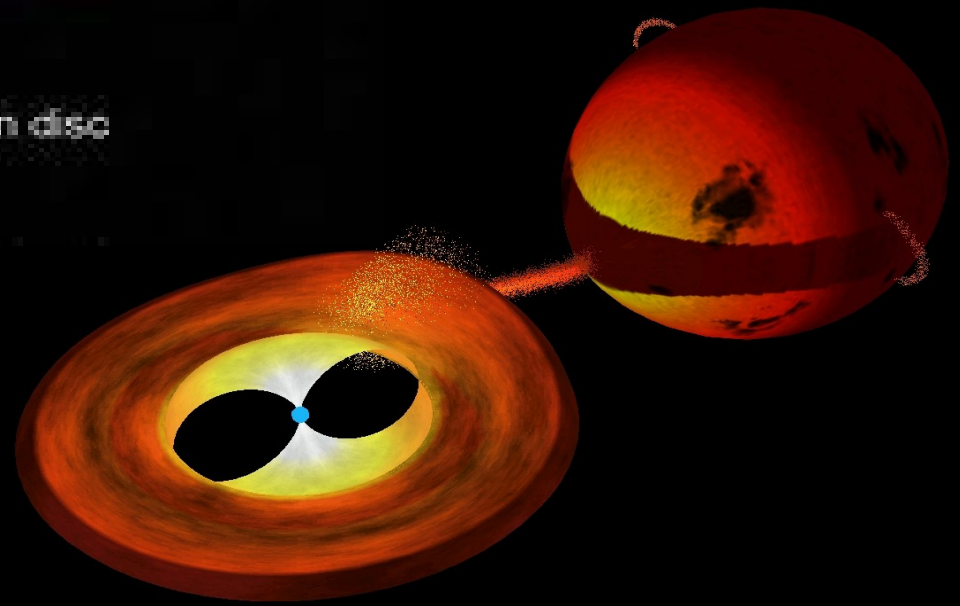
Secondary

L_1

Primary

Hot spot

Accretion disc

Amanyetik KD'lerde X-ışını Emisyonu

Sınır Katmanı (SK)

$$L_{SK} \approx L_{disk} = GM_{wd} \dot{M}_{acc} / 2R_{wd} = L_{acc} / 2$$

Madde Kepler hızlarından yavaş dönen beyaz cüce hızlarına yavaşlar $L_{SK} \approx L_x$

Optik-kalın SK

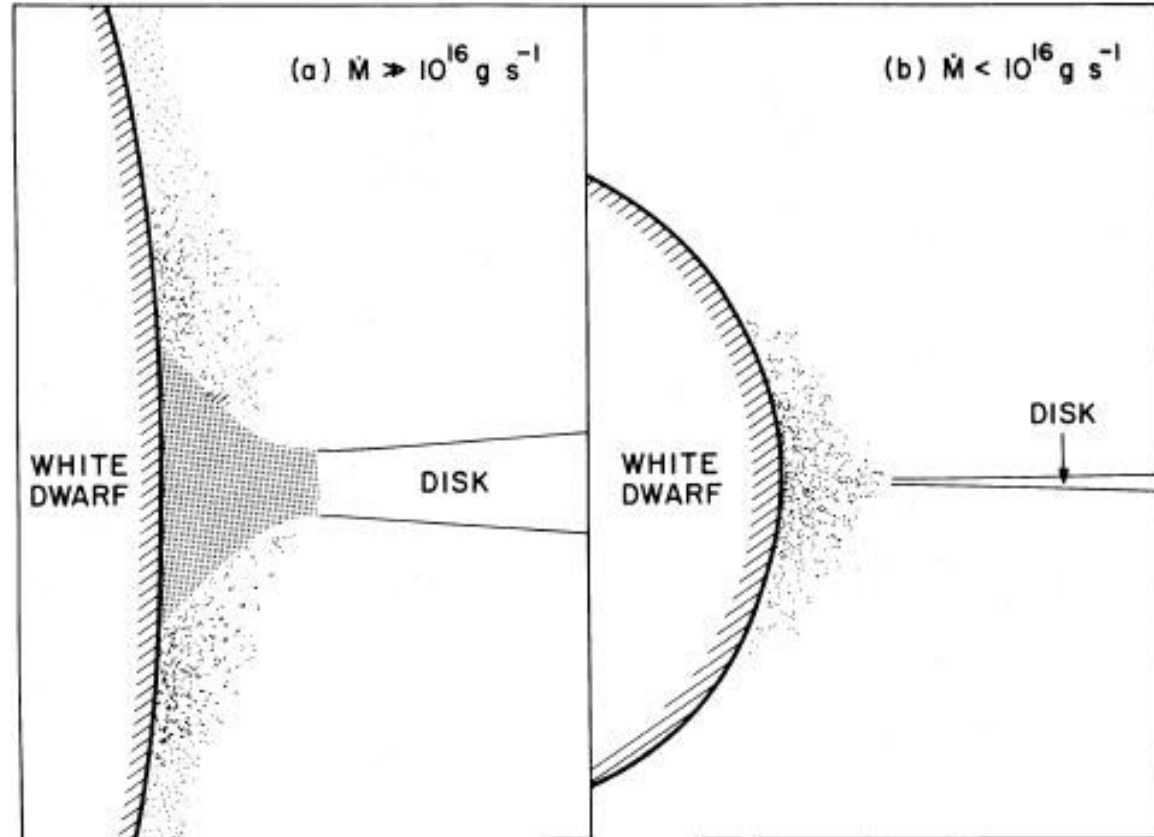
→ Yumuşak X-ışınları $\sim 10^5$ K

$$\dot{M} > 10^{-9} M_{\odot} / \text{yıl}$$

Optik-ince SK

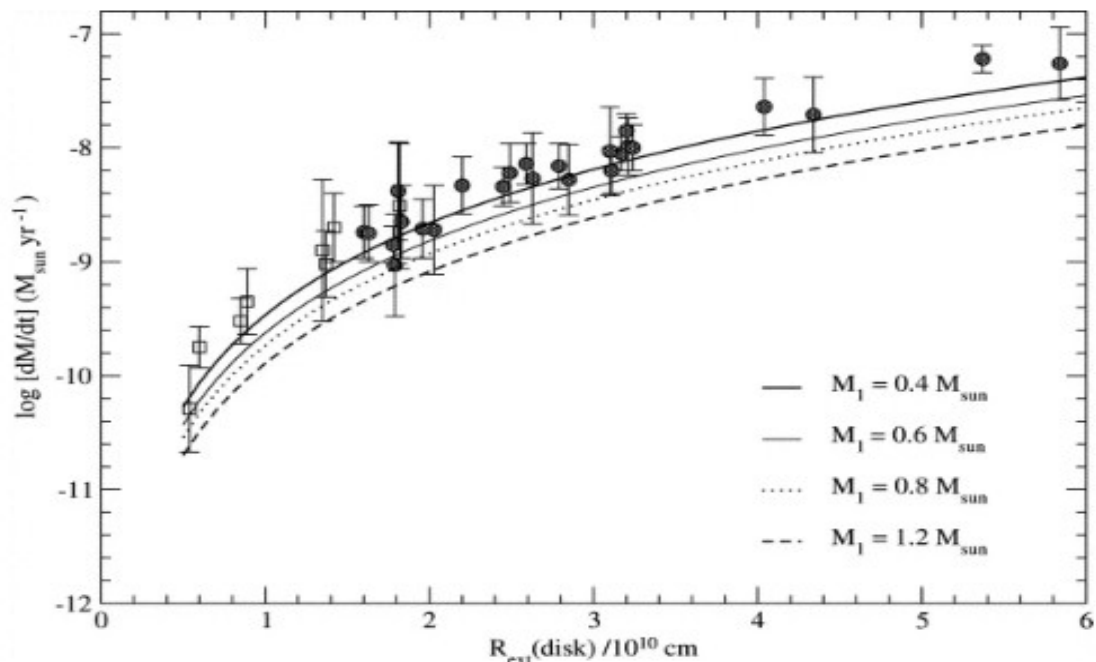
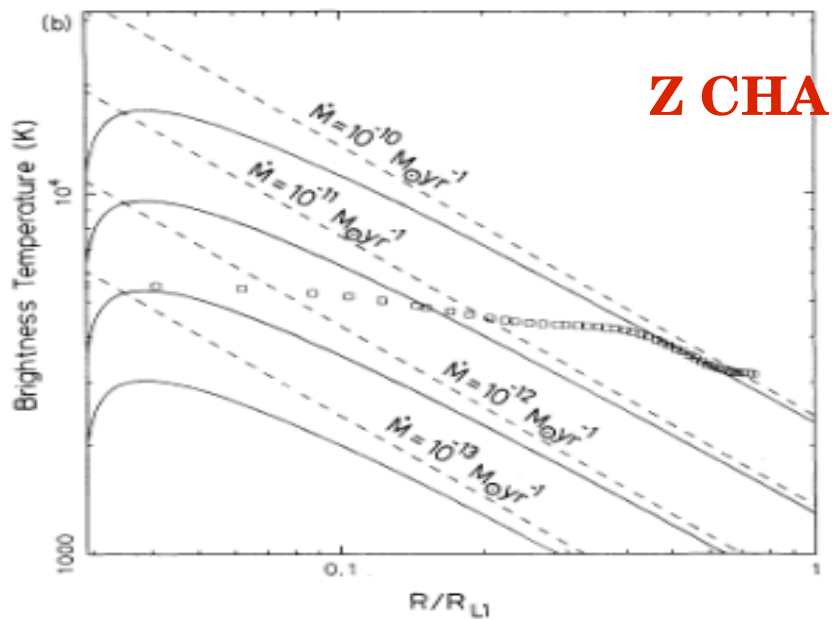
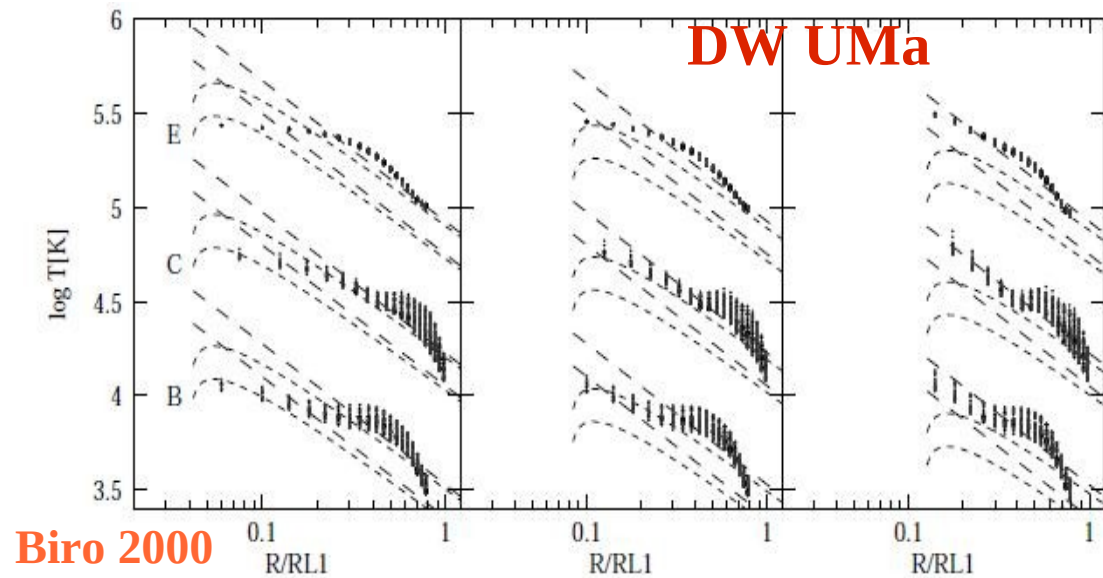
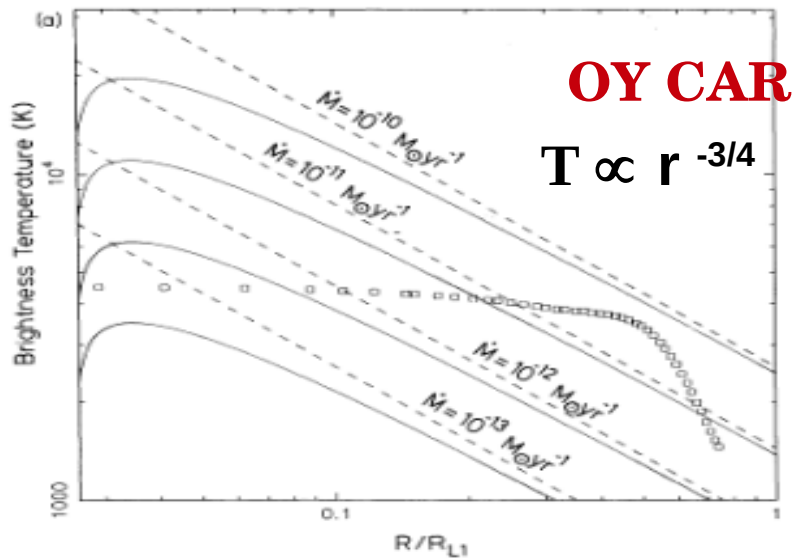
→ Sert X-ışınları $\sim 10^8$ K

$$\dot{M} < 10^{-9} M_{\odot} / \text{yıl}$$

Cüce Novalarda X-ışını Emisyonu

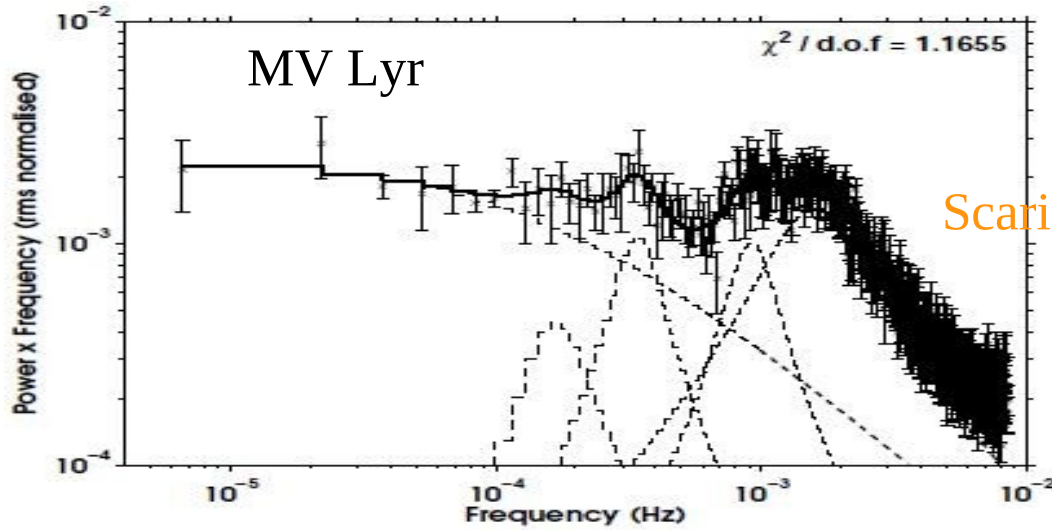
- Durgun Faz: düşük madde aktarımı, SK → optik-ince standard SK ► sert X-ışını emisyonu (Narayan ve Popham 1993; Popham 1999).
- Dar salma çizgileri, $\dot{M}_{acc} = 10^{-12} - 10^{-10} M_{\odot} / \text{yıl}$, yakın güneş bollukları, beyaz cüceden yansıma (6.4 keV), çoklu-sıcaklık eş-basınçlı soğuyan akışkan modeli plasma emisyonu with $T_{max} = 9-55 \text{ keV}$ $L_x = 10^{30-32} \text{ erk/sn}$ and Kepler-altı hızlar (see Kuulkers+ 2006 ; Pandel+ 2005, Rana+ 2006, Singh+ 2006, Balman+ 2011)
- Parlama/patlama Fazı: Optik-kalın SK, $10^5 - 10^6 \text{ K}$ yumuşak X-ışını emisyonu ($kT \sim 5-30 \text{ eV}$ kara cisim model ışıma; 5 kaynak), (Mauche+1995; Long +1996, Mauche ve Raymond 2000, Byckling+ 2009)
- Bastırılmış (düşük-akı) sert X-ışını emisyonu –optik parlak (maximum) fazlarda (MacGowen+ 2004, Wheatley+ 2003, Collins ve Wheatley 2010, Fertig+ 2011) .
- Bazı sistemler U Gem (Güver+ 2006) GW Lib (Byckling+ 2009) patlama fazında daha yüksek öz-ışıma göstermiştir $L_x \sim 10^{31-33} \text{ erk/sn}$.

Woods et al. 1990

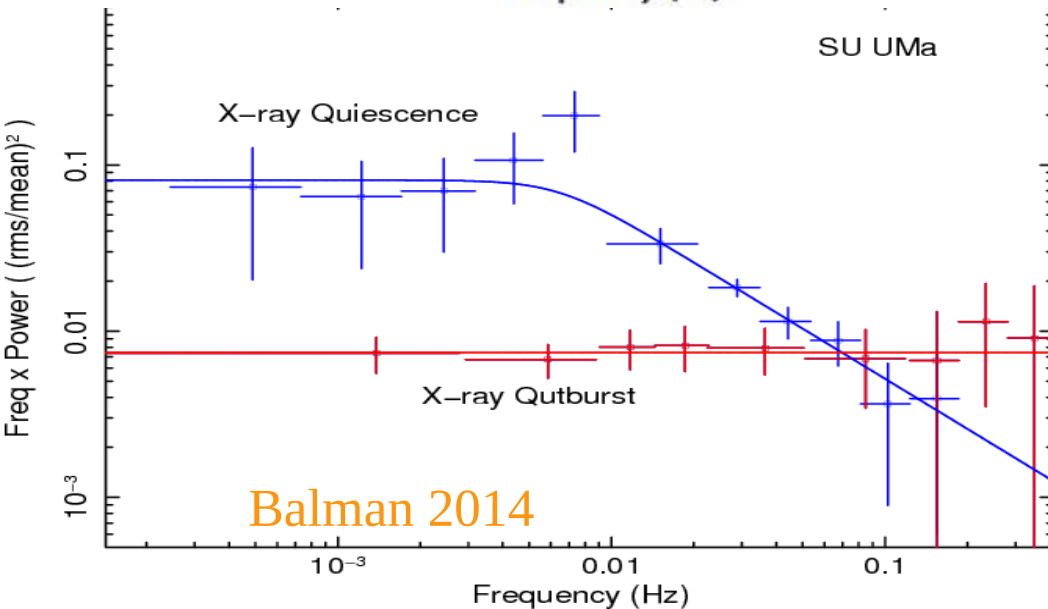
Puebla et al. 2007

Geniş-band Gürültü ve İç Disk Deseni

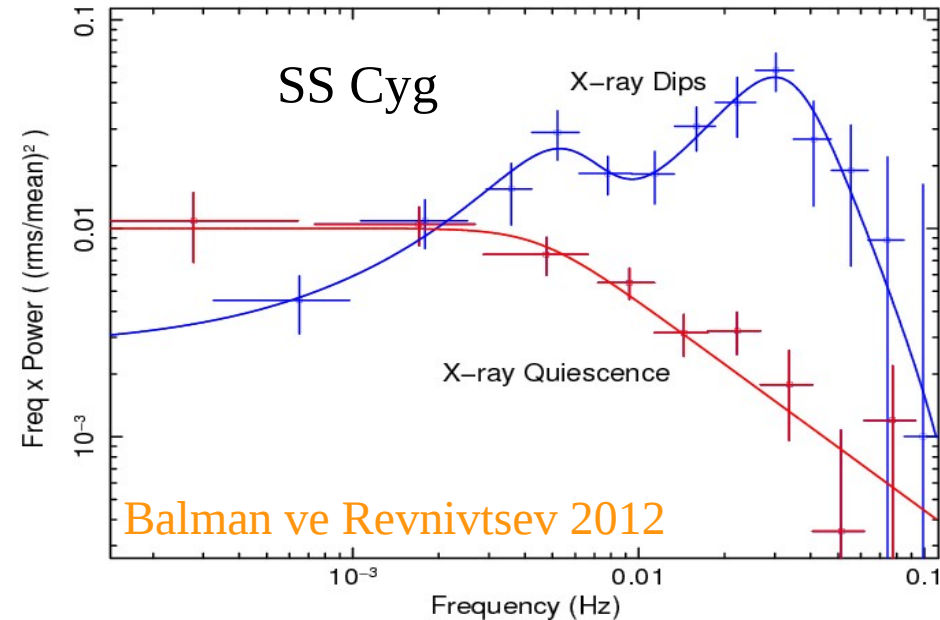

Scaringi+ 2012

Yayılan dalgalanmalar
modeli (propagating
fluctuations model)

Balman 2014

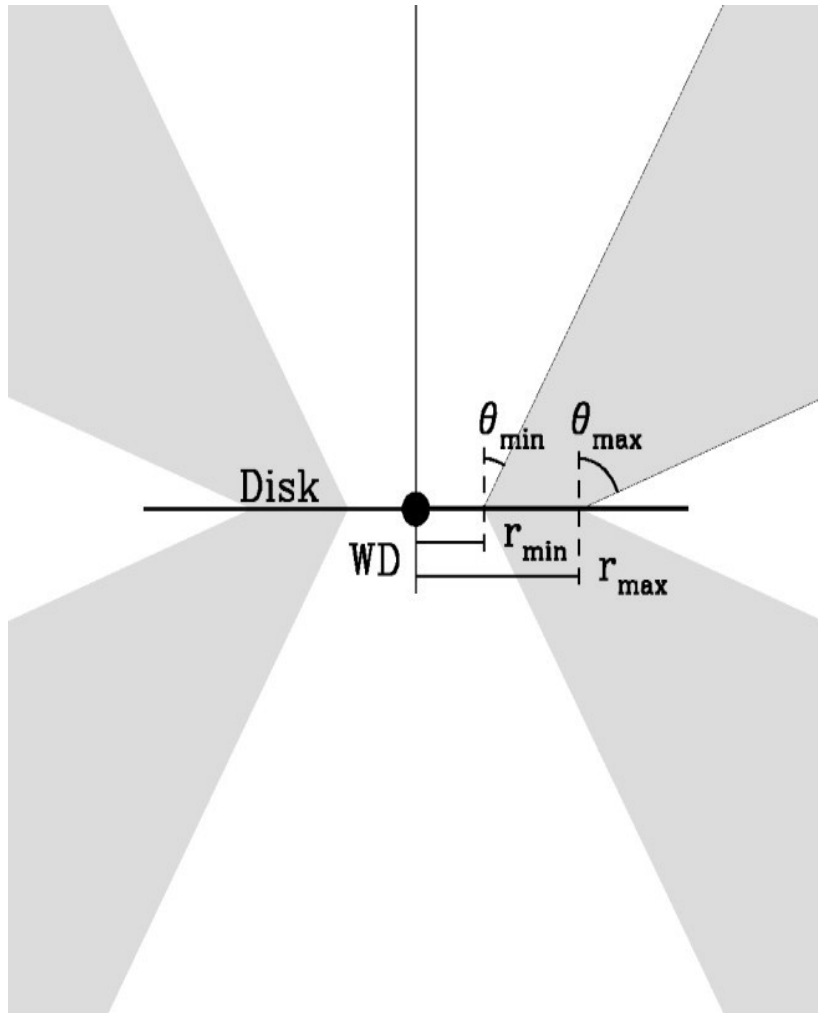

Balman ve Revnivtsev 2012

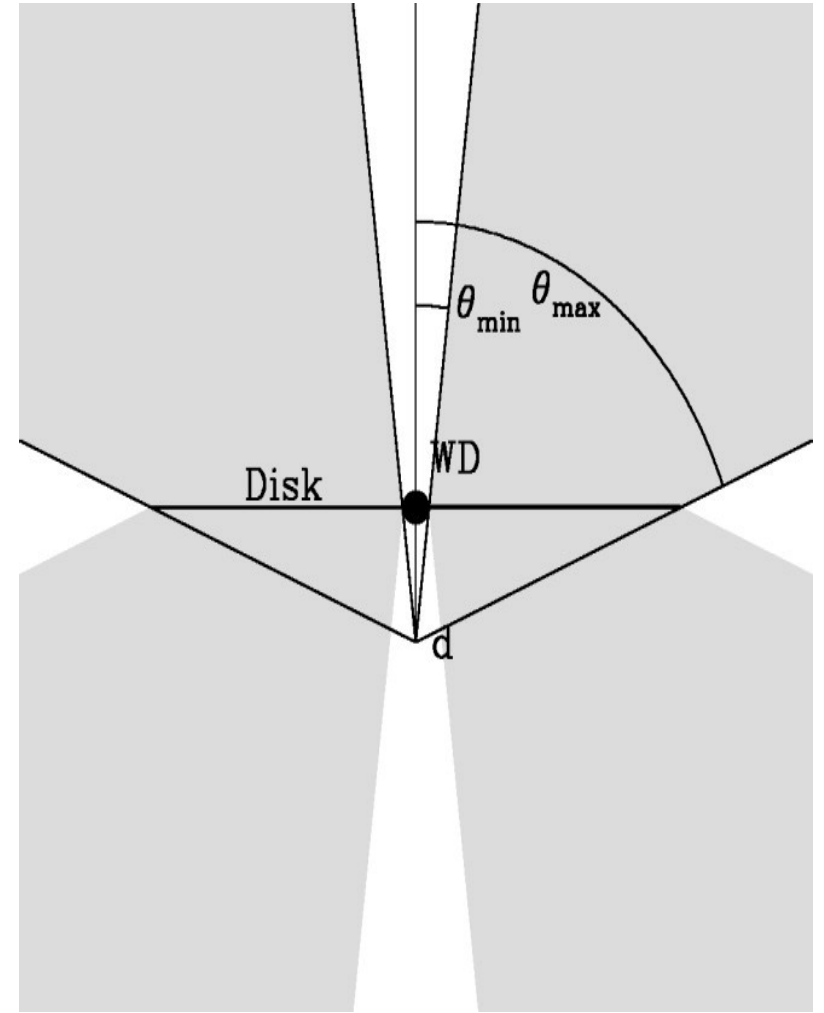
Nova-gibi KD'lerin Özellikleri

- Amanyetik Nova-gibi sistemler (NG) yüksek madde aktarım fazında bulunurlar $\dot{M}_{acc} = \text{birkaç} \times 10^{-9} - 10^{-8} M_{\odot} / \text{yıl}$, ve en iyi FUV de gözlenip standard disk modelleriyle uyumlanabilirler.
- VY Scl-tipler optik ışık eğrilerinde sürekli yüksek madde aktarım fazı ve az da olsa bazen de düşük fazda görülürler. UX Uma-tipleri de sürekli yüksek fazda gözlemlenirler (Warner 1995). Bütün NG'ler salma çizgileri gösterirler, UX UMA yıldızları optik ve UV dalgaboylarında geniş soğurma çizgileri gösterirler.
- Bipolar rüzgarlar ve dış-akışlar yada rotatasyonal simetrik rüzgarlar gösterirler. Bunlar en iyi FUV bandında rezonans çifte çizgisi CIV ' nin P Cygni profilinden gözlemlenir (Sion 1985). Bu sistemlerdeki rüzgar ve dış-akışlarla madde kaybı $< \% 1$ (yaklaşık) ve rüzgar hızları 200-5000 km/s (tekrar makaleleri: Kafka ve Honeycutt 2004, Long ve Knigge 2002).

Bikonik disk rüzgarı

Simetrik disk rüzgarı

X-ışınları ve Nova-gibi sistemler

- Yüksek madde aktarım fazı KD'lerin sınır katmanları ilk olarak Einstein IPC (0.2-4 keV, Patterson ve Raymond 1985) ve ROSAT (15 NG; 0.1-2.4 keV) ile gözlenmiştir. Bu sistemlerden beklenen optik-kalın yumuşak X-ışın bileşenleri bulunmamış, onun yerine sadece sıcak optik-ince X-ışın kaynakları bulunmuştur. X-ışın öz-ışıması $L_x < \text{birkaç } 10^{32} \text{ erk/sn}$ (see van Teeseling+ 1996, Schlegel ve Singh 1995, Greiner 1998).
- Daha sonraları NG ler ASCA (TT Ari, KT Aur), XMM-Newton ve RXTE ile birkaç tane ve beş tane kadar da Swift ile gözlemlendiler. X-ışın tayfları çift MEKAL modelleri veya/ek olarak çoklu-sıcaklık plasma modelleri ile açıklanmakta. X-ışın öz-ışıması $L_x < \text{birkaç } 10^{32} \text{ erk/sn}$ (Mauche ve Mukai 2002, Pratt+ 2004, Balman+ 2014, Page+ 2014, Zemko+ 2014).
- NG lerin UV spektroskopisi (33 KDs) bu sistemlerin diskleri standard disk (SS) modellerinden özellikle iç diskte ayırmaya başladığını göstermektedir. (Puebla+ 2007, Linell+ 2005, Hoard+ 2009) (genişlemiş optik-ince disk rüzgarı, korona/kromosfer

MV Lyr, BZ Cam, V592 Cas

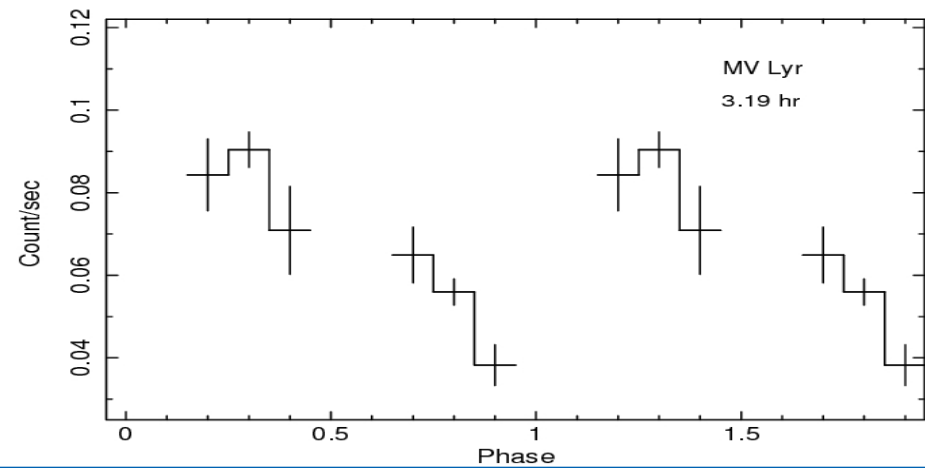
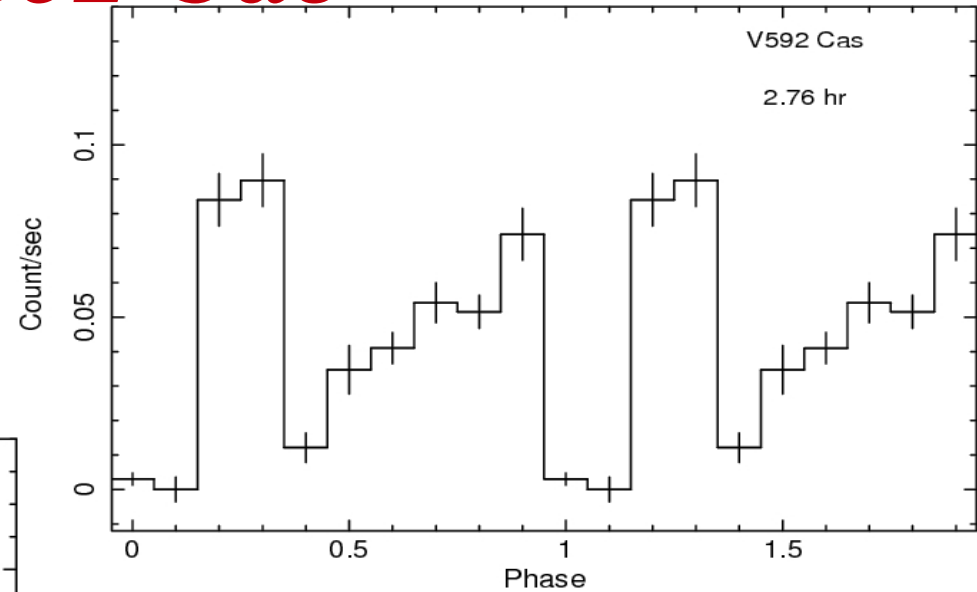
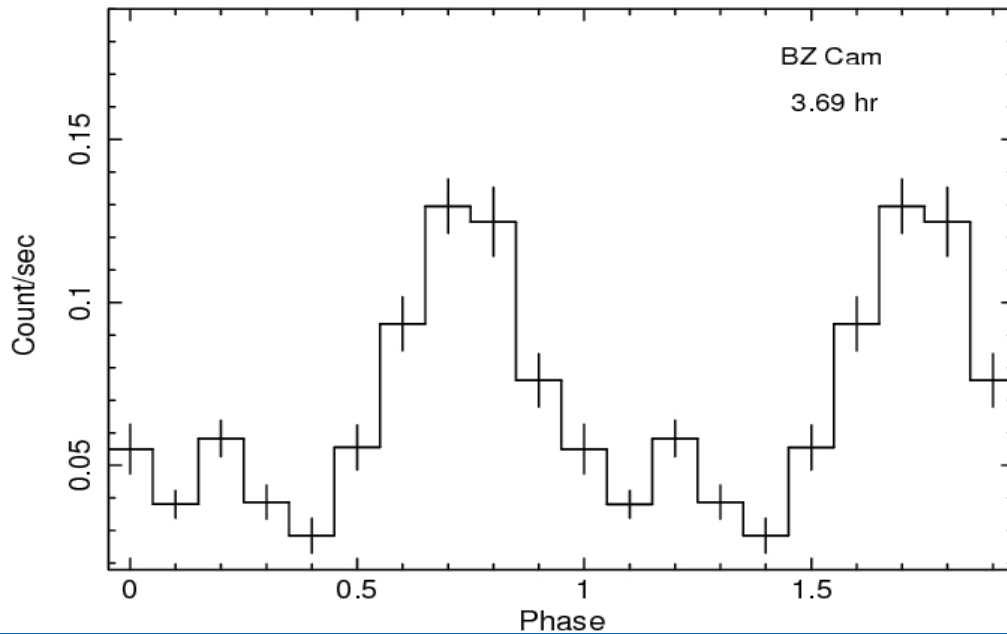
Table 1. System Parameters

Parameter	units	MV Lyr	BZ Cam	V592 Cas
M_{wd}	$M_{\odot}$	0.73-0.8 ^(1,2)		0.75 ⁽¹¹⁾
R_{wd}	km	7,440 ⁽³⁾		7,378 ⁽¹¹⁾
M_{2nd}	$M_{\odot}$	0.3 ⁽²⁾		0.21 ⁽¹¹⁾
i	deg	10±3 ^(4,5,6)	12-40 ^(13,14)	28±10 ⁽¹⁰⁾
P	hr	3.19 ⁽⁵⁾	3.69 ^(9,17,18)	2.76 ⁽⁸⁾
d	pc	505 ± 30 ^(1,2)	830±160 ⁽¹³⁾	330 ⁽¹⁰⁾ -360 ⁽¹¹⁾
T_{wd}	K	44,000 ± 3000 ^(1,2)		45,000 ⁽¹¹⁾
$\dot{M}_{high}$	$M_{\odot}/yr$	3×10^{-9} ^(1,6)	$\geq 3 \times 10^{-9}$ ⁽¹⁸⁾	$\sim 1.3 \times 10^{-8}$ ⁽¹¹⁾
V	min-max	17.7-12.1	14.3-12.5	12.9-12.5
L_{disk}	$erg\ s^{-1}$	$\sim 2.7 \times 10^{34}$	$\geq 3 \times 10^{34}$	$\sim 1.2 \times 10^{35}$
Ω_*	Ω_K	~ 0.28 ⁽¹⁾		

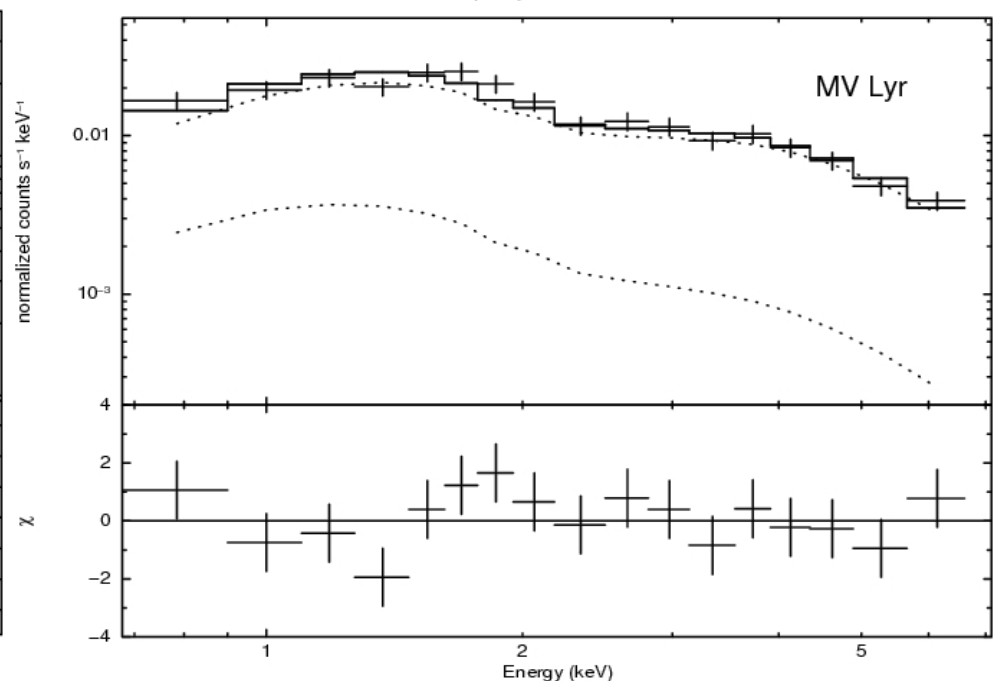
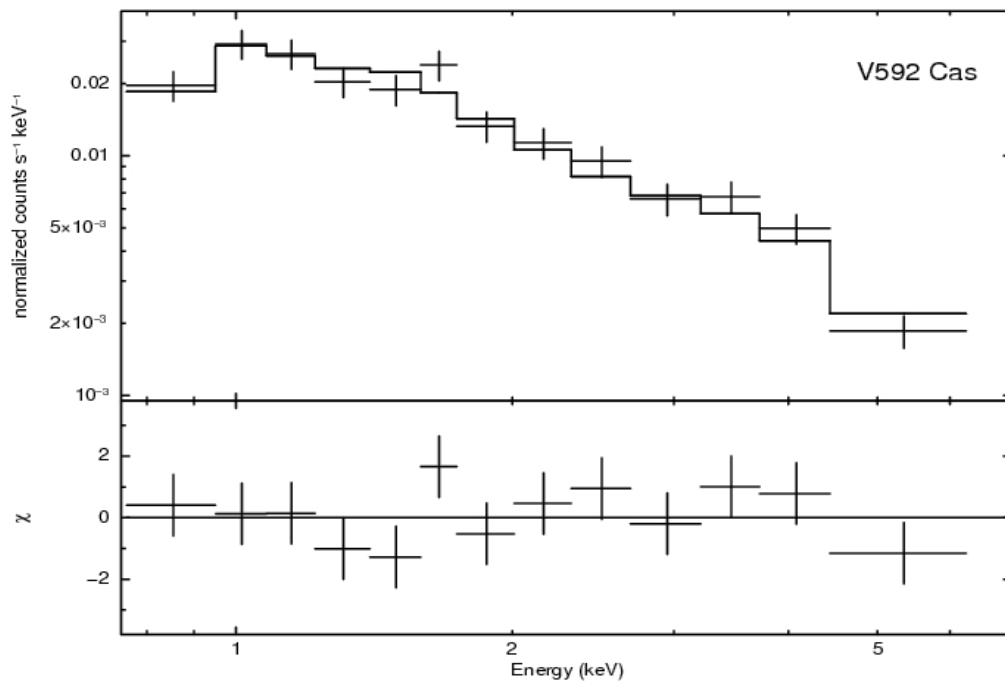
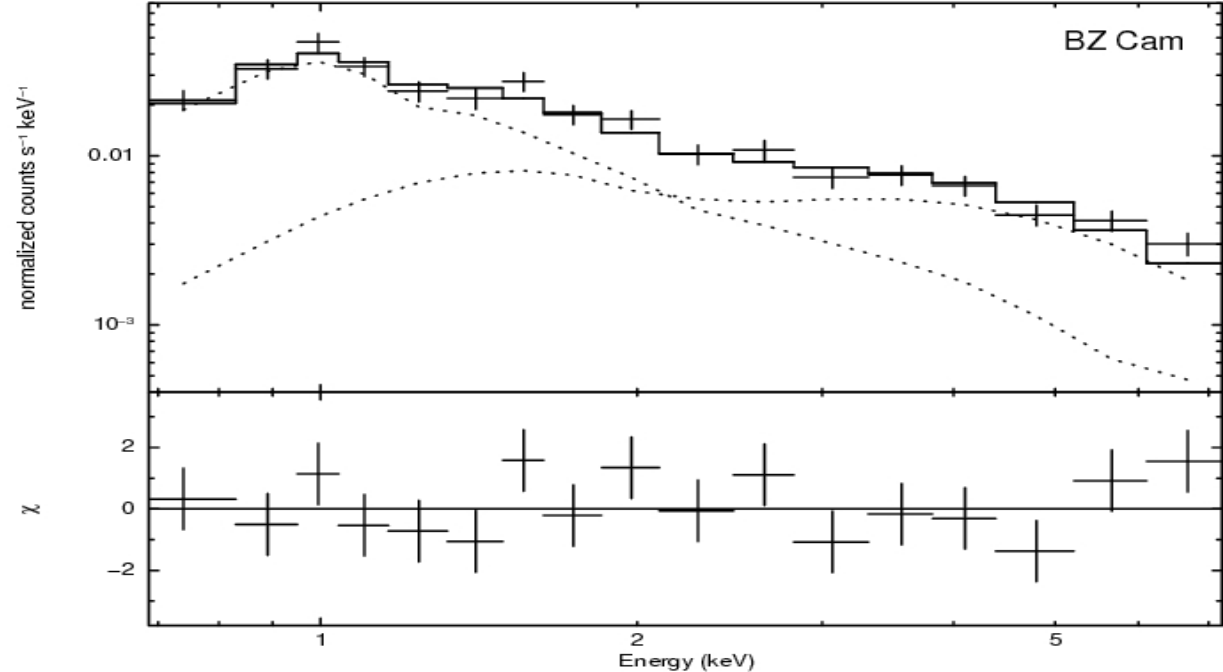
References: (1) Godon et al. (2012); (2) Hoard et al. (2004); (3) Wood (1995); (4) Schneider et al. (1981); (5) Skillman et al. (1995); (6) Linnell et al. (2005); (7) Bruch & Engel (1994); (8) Taylor et al. (1998); (9) Patterson et al. (1996); (10) Huber et al. (1998); (11) Hoard et al. (2009); (12) Cardelli et al. (1989); (13) Ringwald & Naylor (1998); (14) la Dous (1991); (16) Prinja et al. (2000); (17) Honeycutt et al. (2013); (18) Thorstensen et al. (1993); (19) Ballouz & Sion (2009).

Swift XRT Gözlemleri: MV Lyr, BZ Cam, V592 Cas

PC Modu 15 ksn 3 adet gözlem
UV grizmasıyla da gözlem yapıldı

0.3-8.0 keV Swift XRT X-ışını Spektrumları

Swift Spectral ve Temporal Analiz Sonuçları

Model	Parameter	MV Lyr	BZ Cam	V592 Cas
CEVMKL	N_H (10^{22} atoms cm^{-2})	$0.13^{+0.12}_{-0.06}$	$0.30^{+0.07}_{-0.07}$	$0.3^{+0.2}_{-0.2}$
	α	$1.6^{+2.7}_{-0.4}$	$0.13^{+0.16}_{-0.06}$	$0.6^{+0.7}_{-0.3}$
	T_{max} (keV)	$>21^\dagger$	$33.0^{+16.0}_{-14.0}$	$35.5^{+19.7}_{-10.9}$
	K_{CEVMKL}	$9.2^{+7.0}_{-4.8} \times 10^{-4}$	$6.7^{+2.8}_{-1.0} \times 10^{-4}$	$2.3^{+1.1}_{-1.0} \times 10^{-3}$
Power law	PhoIndex _{powerlaw}	$0.82^{+0.07}_{-0.07}$	$0.40^{+0.1}_{-0.3}$	< 1.0
	$K_{powerlaw}$	$2.4^{+1.3}_{-0.20} \times 10^{-4}$	$8.8^{+1.3}_{-4.4} \times 10^{-5}$	$< 7.0 \times 10^{-5}$
	$\chi^2_\nu(\nu)$	1.17 (11)	1.22 (10)	1.17 (9)
	Flux (10^{-12} erg $\text{cm}^{-2}\text{s}^{-1}$)	5.4	5.8	3.4
	Luminosity (10^{32} erg s^{-1})	1.7	4.6	0.5
	Flux _{cevmkl} (10^{-12} erg $\text{cm}^{-2}\text{s}^{-1}$)	0.66	2.3	3.4
	L _{cevmkl} (10^{32} erg s^{-1})	0.2	1.9	0.5
	Flux _{powerlaw} (10^{-12} erg $\text{cm}^{-2}\text{s}^{-1}$)	4.8	2.9	< 1.3
	L _{powerlaw} (10^{32} erg s^{-1})	1.5	2.4	< 0.2

Notes. N_H is the absorbing column, α is the index of the power-law emissivity function ($dEM = (T/T_{max})^{\alpha-1} dT/T_{max}$), T_{max} is the maximum temperature for the CEVMKL

Sıcaklık, Öz-ışınım verimliliği ve ADAF-benzer Özellikler

- X-ışını gözlemleri NG lerin SK sıcaklıkları, Öz-ışınması, madde aktarım oranı ve aktarım geometrisini çalışmak için önemli. Anlamlı bir SK ve disk modeli ancak X-ışını ve UV gözlemlerini kullanarak beklenebilir.
- X-ışını tayfları (0.3-8.0 keV arasında *Swift* XRT bandında) çoklu-sıcaklık plasma emisyonu ile modellenenmektedir. Sıcaklık dağılımı güç kanununa dayalıdır. Karakteristik yüksek sıcaklıklar 21-50 keV. Bu sıcaklıklar KD disklerindeki viryal sıcaklıklara benzemektedir (10-45 keV).
- Çoklu-sıcaklık eş-basınçlı soğuyan akışkan (multi-temperature isobaric cooling flow) modellerinin sıcaklık güç kanunu indeksi 1.0 den farklılaşmaktadır.
- $L_x/L_{\text{disk}} \sim 0.01-0.001$ -- Emisyon verimsizliği (0.1-50 keV) – ADAF-benzeri akışkanlar (RIAF)-- ADAF geometrisi
- Karacisim ışıması yok. *ROSAT* sıcaklık limitleri $kT_{\text{bb}} < 7\text{eV}$

Sonuçlar ve Beklentiler

- NG Sınır Katmanları $\rightarrow$ Beyaz cüce yakınında optik-ince sert X-ışını yayan ADAF-benzeri akışkanlarla bütünleşmiş bölgeler yada iç diskte X-ışını Koronal bölgeleri
- Güç kanunu ışınması BZ Cam, MV Lyr (thermal Comptonizasyon ???)
- Beyaz Cüce sıcaklıkları NG lerde ~ 50 kK (Polarlarda ~ 16 kK) $\epsilon_{adv} \sim 0.01$
- Positif Bernoulli parametresi-- hizalanmış dış-akışlar (collimated outflows) bu rüzgarı oluşturmaya giden enerji $\epsilon_{wind} \sim 0.01-0.1$
- Yeni Yüksek çözünürlüklü ve/veya Geniş-band yüksek enerji X-ışın tayfları ve ışık eğrilerinin analizleri gerekli
- NG lerde artık IR ve Radyo ışınması
- KD disklerinde standard olmayan ADAF-benzer ışınmasız akışkanların olduğu SK+disk modelleri..... KD $\blacktriangleright$ XRB AGN